

УДК 72.025.4/9

С. Ю. Марчук
*магістр архітектури***КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО
АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ РЕКОНСТРУКЦІЇ
МАЛИХ МІСТ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ М. БАР
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Анотація: в статті пропонується комплексний контекстуальний підхід до формування сучасного архітектурного середовища в умовах реконструкції історичного центру малого міста Бар, визначається напрямок сучасного розвитку міста як туристичного та культурного центру.

Ключові слова: мале місто, історичний центр, сучасне архітектурне середовище, реконструкція, контекстуальний підхід, пішохідна площа, храмова площа, торговий квартал, житлова забудова, туристичний центр.

На сьогодні дуже актуальною залишається проблема реконструкції та формування сучасного архітектурного середовища історичних центрів малих міст.

Основною метою даної роботи є пошук сучасного життя, сучасних форм та планувальних засобів, які замінять зниклі історичні, містобудівні та архітектурні елементи. Вони дадуть змогу повернути унікальні міста на шлях подальшого розвитку та процвітання. Цьому має сприяти і нове функціональне рішення історичних центрів малих міст.

Думаючи про майбутнє, ми часто звертаємося до історії. Присутність минулого в сьогоденні надає вагомість проекту, а конструктивне поєднання минулого і майбутнього дає несподівані результати. У деяких містах пристрась до минулого надмірна, інші його недооцінюють. Стерти ж пам'ять - це як викинути коштовність. Мистецтво з'єднання старого з новим - це погляд на історію як на ресурс. Сильним потенціалом володіють і історичні ідеї, і вміння по-новому ставити старі питання.[3]

Імідж міста - це матерія плюс почуття, це реальність плюс фантазія, це правда плюс уява. І якщо місто прагне мати імідж, то воно повинно вчитися управляти всіма складовими цих рівнянь.

В роботі пропонується цікавий підхід: не винахід нових символів, покликаних створити нове, ідеальне місто, а переклад на мову символів вже наявної реальності міста. З усіма її перевагами і недоліками.

В останні роки дуже гостро встала проблема культурного та економічного відновлення малих міст. Особливе місце в цьому положенні слід виділити

історичним містам з історією, архітектурою та культурою, що склалася. Необхідність здійснення реконструкції центрів малих міст виникає на основі втрати містом комфортних умов проживання населення.

Історичний центр малих міст на сьогоднішній день потребує дбайливої охорони і компетентної реконструкції. Здійснення цього можливе при взаємній згоді органів державної влади, фахівців у галузі реставрації та громадськості даного міста, що реконструюється. Основна мета проведення даних заходів - поліпшити якість життя городян і підвищити авторитет провінційного міста.

«Придатність для життя» міст, як її не оцінюй, виявляється недостатнім параметром. Ми повинні задуматися про те, як зробити так, щоб люди полюбили міста, в яких живуть. Коли ми щось любимо, ми піклуємося про це, захищаємо, робимо дивні речі. [2]

Розглядається цілий ряд важливих проблем – доступність міста для пішоходів, відкритість, зростаюче залучення жителів до міських справ за допомогою соціальних мереж – проте основна увага приділена співтворчості.

В даному дослідженні пропонується розглянути комплексний контекстуальний підхід до формування сучасної забудови в умовах реконструкції історичного середовища малих міст. В малих містах історичне ядро міста формують, як правило, один, два або три взаємопов'язаних історичних ансамблі. Споруди цих ансамблів являють собою єдину збережену історичну спадщину. Вони розташовуються поруч один одного навколо однієї або декількох доміант, традиційно мають взаємний планувальний і об'ємно-просторовий вплив. Через таке близьке розташування вони, по суті, є складовими єдиного ансамблю, сформованого навколо однієї доміанти. Тому, проведення реконструкції будь-якого окремого будинку може бути тільки за умови проведення реконструкції всього історичного ансамблю в цілому. Причому, з огляду на особливості його історичного розвитку, для вибору оптимального реконструктивного рішення потрібно більш глибокий порівняльний розгляд історії формування міста.

Виходячи з цього, проблема реконструкції архітектурних ансамблів в історичних центрах малих міст стає актуальною і потребує більш глибокого вивчення.

Загальні відомості

Місто Бар Вінницької області відноситься до визначних історичних населених пунктів українського регіону Поділля. Завдяки своєму вигідному розміщенню, на протязі всього свого існування відігравав важливу роль в транспортному сполученні та був оборонним, торгівельним та опорним пунктом. [4]

На сьогоднішній день, місто Бар є найтипівішим представником малих історичних міст України, яке зберегло свою цінність в масштабах всієї країни, у вигляді цілісного історично складеного архітектурного та містобудівного ансамблю.

В цих містах збереглася основна планувальна структура населених пунктів, яка складалась на протязі всього їх формування, основні пам'ятки архітектури та архітектурні ансамблі, елементи оборонної архітектури та історичного ландшафту, а також окремі історичні житлові будівлі.

Масова рядова історична забудова не збереглася і в повоєнні часи була замінена на типову та індивідуальну садибного типу. Повністю зникли історичні функції забудови, а сучасні не відповідають значенню збереженої культурної спадщини.

Історична довідка

Місто Бар розташовано у Барському районі західної частини Вінницької області. Вперше місто згадується в грамоті князя Свидригайла, яку відносять до 1401р. Тоді воно розміщувалось на правому березі річки (де тепер Чимериси-Барські) і мало назву Рів. М.Грушевський в праці "Барське староство" писав: "... що вже в 1405р. Рів було населеним містом, так що заселення його слід віднести до попереднього часу, може бути - до часу докорятовічському".[1]

Подільське місто Бар – адміністративний, промисловий і культурний центр Барського району – розташоване на березі річки Рів, на землях Східного Поділля. Міське населення 17,7 тис. чоловік (станом на 01.01.2009 р.). [1]

Селище розташовується на межі лісової і степової зон – Полісся та Волині. З південної та західної сторони міста протікає річка Рів.

Сучасний стан

Сьогодні місто Бар - промисловий, культурний, транспортний центр Вінницької області. В останні роки місто Бар стає і туристичним центром. Місто являється форпостом зеленого туризму на Вінниччині. Мальовнича природа, пам'ятки історії і архітектури, сакральні об'єкти - вагома причина аби відвідати це красиве Подільське місто.

Ділянка реконструкції знаходиться в історичному центрі міста Бар. В історичний центр входять: Свято-Успенський храм, Костел Св.Анни, Замок-фортеця, Будинок-садиба М.Коцюбинського, Комплекс будівель Кармелітського монастиря, площа Пам'яті, Василіанський монастир, автовокзал, а також деякі інші об'єкти. Через історичний центр проходить вул. 50 років Жовтня, вул. Монастирська, вул. Святого Миколая.

Квартали, виділені для перебудови, зараз містять в собі в основному житлову забудову, офіси, насичені значною кількістю установ та організацій управління, торгівлі, банківських та розваг, автовокзал. На території, що безпосередньо розглядається для реконструкції, передбачається зміна функціонального призначення забудови.

Концепція формування контекстуального підходу та сучасних напрямків розвитку архітектурного середовища історичного центру міста Бар.

Контекст - це середовище (фрагмент міста), у котрому існує об'єкт (будинки, простір, ансамбль, тощо). Загальний стан середовища дозволяє сформувати, визначити або уточнити значення окремих його складових (будинків, просторів, ансамблів, тощо). Будь-яка зміна в окремому будинку відбувається виходячи зі зміни в середовищі в цілому. Тому для кращого розуміння будівлі та його функції потрібно розглядати все середовище.

Аналіз середовища (контексти) можуть бути:

- історичний та культурний;
- географічний;
- природний;
- національний;
- економічний;
- політичний;
- соціальний;
- релігійний;
- технічний (розвиток інфраструктури);
- екологічний, тощо.

Контекстуальний підхід до формування сучасного середовища – це врахування:

1. Оточення, що склалося – розглядається історичне і культурне середовище, в якому формувалися і розвивалися будівля або ансамбль, щоб зрозуміти підоснову середовища, її цінність і збереження).

2. Сучасної ситуації.

Врахування всіх контекстів дає змогу виробити комплексний підхід як спосіб створення якісного архітектурного середовища.

Кожне місто має певні характеристики, риси (домінанти), які, у свою чергу, формують образ у свідомості споживача. Домінантами можуть виступати привабливі, унікальні пам'ятки, цінні культурно-історичні пам'ятки та архітектурні споруди, природні заповідники або ж економічна і політична стабільність, рівень розвитку соціальної сфери і т. д. Ці домінанти можуть носити як негативний, так і позитивний характер, вони

схильні до зміни в часі і не є постійними. Тому, використовуючи відповідні реконструктивні інструменти, можна коригувати міські доміанти, наповнюючи їх більш привабливим значенням, а також формувати або підтримувати популярність, унікальність і привабливість міста. [3]

Історичний центр міста оснащений системою пішохідних та велосипедних доріжок. Регенерація головної композиційної вісі з відтворенням трьох основних пішохідних площ. Автовокзал з центру передбачено перенести подалі від історичного центру. Головна магістраль проходить поза центром. Пішохідний маршрут навколо колишньої фортеці.

Створення нових під'їздів, доріг, що формують нові квартали. Включення тихих, маленьких вулочок. Облаштування паркінгами, один з яких чотирьохповерховий надземний замість колишньої промислової будівлі. Також запроєктовано річковий транспорт та три човникові станції, чому сприяло вдале географічне розташування - р.Рів.

Місто має багаті природні ресурси, що потребують робіт по відновленню ландшафтів і упорядкування рекреаційних територій. У зв'язку з розташуванням м.Бар в мальовничому місці, на березі р.Рів, було вирішено розробити маршрут вздовж берегової лінії міста та човникові станції. В перспективі можливе створення взимку відкритої ковзанки. Сучасний парк в центрі торгової площі доповнено функцією зони спілкування жителів. А територія колишньої фортеці, що зараз є рекреаційною зоною облаштована під сучасну паркову територію з відновленням деяких частин замку. Виконання благоустрою та озеленення внутрішніх житлових кварталів.

Храмова площа є центральною композицією в насиченому релігійними подіями містечку, займає територію біля соборів та нової сформованої площі з бібліотекою замість гуртожитку, що перенесений. Одними з основних напрямків розвитку виступає торгівля та ремесло, яка буде розміщена на території історично сформованої торгової площі. Регенерація торгових рядів - периметральна забудова буде повністю відтворена та доповнена новою забудовою. Ще одну ратушну площу сформує навколо себе новий культурний центр, що буде знаходитись на території будівлі автовокзалу. Використання перших поверхів житлових будівель під майстерні жителів, крамничок, кафе.

Планується створити зони спілкування жителів (social patio), розробити декілька типів житла для різних соціальних груп (студентів, пенсіонерів, різних типів родин) та різної тривалості проживання (тимчасове, постійне).

Проект передбачає створення архітектурно-просторових акцентів ринкової, храмової площі та ратушної площі - які є центром тяжіння для жителів, мешканців сусідніх міст, туристів та об'єднують історичну, культурну, торгівельну, ділову, рекреаційну, туристичну, житлову і духовну функцію міста.

Дуже важливим є необхідність перетворення малих історичних міст України в важливі туристичні центри історичних земель, а також сучасних областей та районів, в яких туризм функціонує, як важлива складова економічного розвитку.

Всі запропоновані заходи направлені на успішне формування сучасного архітектурного середовища історичного центру м. Бар в центр культури, туризму та відпочинку. Бар має стати родзинкою в туристичному кільці історичних малих міст України.

Література

1. Бар. Барська земля - крізь призму століть: I Міжнар. наук.-практ. конф., 17 трав. 2008 р., м. Бар / Ін-т історії України НАН України, Ін-т археології НАН України, Вінниц. філія Центру дослідж. історії Поділля, Барська міська рада, Барський гуманіт.-пед. коледж імені Михайла Грушевського. - [б. м.], 2008. - 447 с.
2. Міста для людей // Ян Гейл; Вид. на російській мові - Концерн "КРОСТ", пер. з англ. - М.: Альпіна Паблішер, 2012 - 276 с.
3. Наратив как междисциплинарный методологичный конструкт в современных социальных науках // Троцук И.В. Вестник РУДН, серия «Социология». – № 6-7. – М., 2004. – 85 с.
4. Подільський Бар та його околиці: Історія і сучасність (Події. Особистості. Факти). // Сторожук А. Навчальний посібник. - К., 2010. - 282с.

Аннотация

В статье предлагается комплексный контекстуальный подход к формированию современной архитектурной среды в условиях реконструкции исторического центра малого города Бар, определяется направление современного развития города как туристического и культурного центра.

Ключевые слова: малый город, исторический центр, современная архитектурная среда, реконструкция, контекстуальный подход, пешеходная площадь, храмовая площадь, торговый квартал, жилая застройка, туристический центр.

Annotation

The article proposes a comprehensive contextual approach to the modern architectural environment formation in the conditions of historical center reconstruction of small town Bar. The direction of modern town development as a tourist and a cultural center is determinate.

Keywords: small town, historical center, modern architectural environment, reconstruction, contextual approach, pedestrian area, temple area, shopping district, residential development, tourist center.